

6. Колокольцева Т. Н. Специфические коммуникативные единицы диалогической речи / Татьяна Николаевна Колокольцева. – Волгоград : Изд-во Волгоградского госуниверситета, 2001. – 260 с.
7. Корольова А. В. Типология нарративных кодов інтимізації в художньому тексті : Монографія / Алла Валеріанівна Корольова – К. : Вид. центр КНЛУ, 2002. – 267 с.
8. Новохатська Н. В. Динаміка розмовних конструкцій в англійських та українських художніх текстах XVIII – поч. XXI ст. : дис. ... кандидата філол. наук : спец. 10.02.17 / Новохатська Наталія Василівна. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 201 с.
9. Овчинникова Т. Е. Пространственная метафора в семантике модальных частиц дейктического происхождения : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т. Е. Овчинникова. – М., 2009. – 26 с.
10. Сенічева О. А. Засоби вираження внутрішнього мовлення в художньому тексті : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / О. А. Сенічева. – Донецьк, 2005. – 20 с.
11. Щербань М. Т. Семантична характеристика інтенсифікаторів прагматичного значення : спроба формалізованого опрацювання / М. Т. Щербань // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2008. – Серія : Філологічні науки. – Вип. 39. Філологічні науки. – С. 227–230.

Список ілюстративного матеріалу:

12. Українські казки про тварин : (народні джерела). – К. : Техніка, 2005. – 320 с.
13. Казки про тварин / [упор. І. П. Березовський]. – К., 1979. – 576 с.
14. Кривенька качечка / [за ред. О. Гребенюк]. – К. : Махаон, 2002. – 16 с.
15. Коза-Дерева. Українські народні казки / [за ред. А. І. Філатової]. – К. : «Інтерпрес ЛТД», 1996. – 14 с.

УДК 81'373.43:004.738.(051)

М. В. Бойчук, В. М. Бойчук,

Національна академія внутрішніх справ, Прикарпатський факультет, м. Івано-Франківськ

ТРАНСФОРМОВАНІ ФРАЗЕМИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ЗАГОЛОВКАХ ПЕРІОДИЧНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

У статті репрезентовано напрями розгортання фразеологічних трансформацій як виразні прийоми експресивізації заголовків інтернет-видань.

Ключові слова: заголовок, оказіоналізм, експресивність, трансформовані фразеологізми, інтернет-видання.

В статтю представлені напрямки розвертання фразеологічних трансформацій як виразительні прийоми експресивізації заглавий інтернет-изданий.

Ключевые слова: заглавие, неологизм, экспрессивность, трансформированные фразеологизмы, интернет-издания.

The article represents the directions of evolution of idiomatic transformations as expressive a technique in the processes of «expressivisation» in the headings of periodical online edition. It is revealed that transformed phraseological units carry out a reinforced impact on the recipient making the topic of utterance more clear and distinct, produce imaginative characteristic and create the effect of convergence of the recipient, attracting attention for its expressiveness. Occasional transformation of the analyzed units is being performed in several ways. The first way – it is occasional explication when one more imaginative component is being added to the idiomatic complex by the author's creative intention. This way also contains the attributive, objective and combined subways. The second way – it is occasional substitution when the replacement of certain lexical component takes place. Such a substitution of one of the components of lexical permanent structure allows one to weave easily occasional component to the overall semantic, notional and intentional frame of online headings. It is investigated that occasional substitution can be made not only by lexical but also derivational means when the derivative morpheme stands for attached modifier (often dependent) of phraseological unit. Occasional derivation of constant idiomatic units, determined to meet the need of author's intentions, is manifested in two ways: first, it is situationally caused by the transformation of the outer form of expression; secondly, by the transformation of the contents of expression at the constant (unaltered) form of expression.

Keywords: heading, occasional word, expressiveness, transformed phraseological units, the online edition.

Мова преси демонструє безпосередню реакцію на лексико-семантичні перетворення у мові. У цій лінгвальній підсистемі більшою мірою порівняно з повсякденною мовою лінгвальний стереотип зазнає експериментальних трансформацій [9, с. 3].

Особлива роль у мові преси відводиться заголовкам. Часто для увиразнення вони набувають оригінальних форм із погляду графічного чи синтаксичного оформлення, виступають фразеологізмами (афоризмами, пареміями, максимами, цитатами тощо) або ж їх трансформаціями. Процеси фразеотворення в комунікативному ареалі публіцистики знайшли певною мірою своє наукове потрактування в працях Шаповал О. В., Григораш А. М., Колоїз Ж. В., Логвиненко О. М., Федоренко О. Д., Скиби Н. Г., Калякіної О. О., Щербачук Л. Ф. та ін. Однак доцільним видається вивчення особливостей функціонування фразеологізмів-трансформів у такому сегменті сучасного дискурсу, як заголовки періодичних інтернет-видань. Дослідження такого напрямку є **актуальними** як для теорії комунікації (мовленнєвий аспект), так і традиційної лінгвістики загалом (власне мовний аспект).

Мета дослідження – простежити процеси структурних та семантичних трансформацій сталих висловів, що вживаються у заголовках інтернет-видань. **Об'єктом** дослідження слугують фразеологізовані структури, що є складовими заголовків інтернет-видань, у яких відбувається оказіональна трансформація.

Виразна ознака мови преси – це високий індекс експресивності мовлення, прагнення здійснити максимальний вплив на адресата.

Засобом експресивізації заголовків інтернет-видань виступає використання в них трансформованих усталених одиниць. Завдання фразем та їхніх трансформів у текстах публіцистичного стилю – не лише висвітлення певних подій, явищ, фактів із погляду автора (кореспондента, адресанта), а – більшою мірою – створення певного виразово-ефективного тону для переконання читача або слухача, впливу на його емоції [3, с. 146]. Трансформовані сталі сполучення здійснюють посилений вплив на адресата, увиразнюють тему викладу, дають певним об'єктам образну характеристику, створюють ефект зближення з реципієнтом, привертають увагу своєю експресивністю. Усе це працює на створення зацікавленості текстом з таким заголовком.

Трансформація може відбуватися як щодо форми, так і щодо змісту. Сталі вислови у заголовках трансформуються відповідно до теми тексту. У таких трансформованих конструктах зосереджується тенденція до сенсаційності повідомлення,

тобто – до експресивності, і саме в заголовках відбувається засвідчення руйнування традиційної форми сталих одиниць [6]. Формальна ненормативність таких конструкцій впливає з функціональної доцільності їхніх виражальних якостей. Оказіональні сполучення такого типу дають змогу простежити реалізацію нового значення слова, що виникає як результат порушення предметно-логічної співвіднесеності [8, с. 13–14]: *Кучма знову підклав депутатам мажоритарну свиню* (УП, 09.06.01), *НУ-НС дав ввічливо-стриманого відкоша Тимошенко* (ІБ, 19.03.10), *Азаровська копійка мільйон береже* (ВЗ, 30.06.11), *Червоний бік медалі – Майдан «окупували» комуністи*. (І-Р, 16.10.10), *«перевів» газові «стрілки»* (УП, 27.11.06), *перевів паспортні «стрілки»* (УП, 20.08.07), *тріска у своєму оці* (ЛП, 27.05.10), *друге прищестя Вадима Рабиновича* (УП, 02.02.01).

Е. Стоянова зазначає, що можливість фразеологічних трансформацій детермінується стійкістю фразем. Результати, одержані дослідницею, засвідчують, що модифікуються насамперед ті фразеологізми, які мають сильні мотиваційні асоціації і образний складник (тобто в яких позначений активністю метафоричний фрейм). Сприйняття такого трансформату активізує мисленнєву діяльність адресата тексту, який включається в інтерактивну інформаційну схему. «Звичні, закріплені на несвідомому рівні й передавані з покоління до покоління асоціації, що регулярно виникають під час сприйняття фразеологізму, допомагають в аперцепції okazіональної одиниці, розшифруванні нового семантичного відтінку. Модифіковані фразеологізми примушують читачів по-новому подивитися на звичні стійкі одиниці, оцінити нову реальність. Однак вивідність і видобуття інформаційного змісту напряму залежить від лінгвокультурної компетенції реципієнта, яка зумовлює повноту досягнення мети, сконцентрованої автором у ОФО. Автор апелює не тільки до лінгвістичної, але й до екзистенціальної пресупозиції, приводячи в дію логічну (операціональну) імплікацію» [7, с. 230-231].

Найчастіше сталі конструкції у заголовках зазнають зміни форми шляхом лексичної субституції, яка, на думку дослідників, виступає у публіцистичних текстах «найпоширенішим способом структурно-семантичних трансформацій ФО» [6]. Це дає змогу яскраво назвати текст, оскільки зміна лежить на поверхні і дуже швидко сприймається адресатом. Виразна експресивність такого заголовка забезпечується відомістю, швидкою впізнаваністю базової сталої одиниці і виразним зв'язком з нею похідної. Заміна певного компонента або внесення додаткового закорінює трансформату у комплексний текстовий конструкт, активуючи через образність потрібні для втілення авторських інтенцій смисли: *Війна – хатинам, мир – палацам* (УП, 25.06.01), *Ющенко і сім гномів* (УП, 08.10.01), *5 горішків для комуністів* (УП, 16.05.01), *Вечори на хуторі близ Таращі* (УП, 15.12.00), *Еліти і суспільство в Україні – над прірвою у житті...* (ІБ, 26.12.09), *трави не винні* (Д, 20.05.11), *Кошмар на вулиці Більшовицькій* (УП, 12.11.01), *Пане Долганов! Ви не праві!* (УП, 11.09.01), *Замковенко, ти не правий* (УП, 28.03.01), *велика китайська вода* (ЛП, 25.06.11), *Скажи мені, який твій Рух, і я скажу, хто ти.* «Єднання», *яке розколе націонал-демократів* (УП, 12.07.01), *мовчання телезягнат* (УП, 22.04.11), *кредит недовіри* (УП, 07.02.01), *ненаукова фантастика* (УП, 01.06.01), *нерасове вбивство* (ЛП, 22.01.09). Використання під час трансформації фраземи компонента з більшим експресивним навантаженням посилює виражальність усієї конструкції: *Не такий страшний стрес, як його малюють* (УП, 08.11.01).

Найпоширеніші серед трансформів аналізованого типу книжні та міжстильові, що забезпечують похвалення викладу, відображення настрою автора кореспонденції [9, с. 12]: *Євангеліє від Миколи Азарова* (УП, 29.08.01), *Перекусмо мечі у... слова* (УП, 21.08.01), *На цвинтарі розстріляних ілюзій уже немає місця для наметів* (УП, 25.06.01), *друге прищестя Кучми в Інтернет* (УП, 13.12.00), *підставимо двацять другу цоку?* (УП, 19.10.07), *Свято на чужій вулиці* (УП, 06.06.01), *Гавриши наступис на горло... пісні «гаранта»* (УП, 22.06.01), *Ім'я їм... «Регіони»* (УП, 30.10.01).

Різні погляди на певне явище трансформована одиниця може подавати синтетично – шляхом зіткнення у своїй структурі протилежних понять: *Друзі мої, чудовий/жахливий наш союз!* (УП, 17.10.01).

Трансформація може йти за принципом протиставлення: *«білий список» Луценка – «люди, яких Луценко незаконно нагороджує іменною зброєю МВС»* (< «чорний список») (УП, 26.11.06), *жовтохолодна контрреволюція – реставрація кучмізму через два роки після виборів 2004 р.»* (УП, 21.11.06).

Експресивністю наділені випадки стилістичного використання омонімів: *Єхануров пішов у ТУНДРУ* (УП, 08.11.01) (неофіційною назвою «ТУНДРА» позначено виборчу коаліцію НДП, «Трудової України», Партії регіонів і Аграрної партії України). Тут використано елементи мовної гри: обігрується збіг форми аббревіатури-оніма (назви виборчого блоку) з відповідним апелятивом (пор.: *У новому парламенті будуть КПУ, СДПУ(О), СПУ, Зелені, ТУНДРА, «Яблуко» і «Наша Україна»*) (УП, 30.08.01). Другий (омонімічний) план змісту (буквальне розуміння повідомлення) автоматично пересувається на перший план прагмасемантики фрази. Це знаходить сприятливий ґрунт у площині мовно-інформаційної компетенції реципієнта. Посилена виразність цієї фрази надає виконання функції заголовка, оскільки відразу створюється ефект інтриги. А інтрига, як констатують дослідники медійних заголовків, «є чи не найдієвішим засобом залучення до спілкування і тому активно використовується журналістами у справі «боротьби за читача» [1, с. 102].

Серед нових номінативних засобів у заголовках використовуються найрізноманітніші сталі вислови. Як констатує О. Калякіна, «заголовки з модифікованими фраземами зазвичай виражають те оцінне тло, яке забарвлює весь текст, присутнє в кожному елементі його змістової структури. Такі назви актуалізують додаткове конотативне значення, яке міститься в змісті матеріалу, реалізуючи таку функцію періодичного видання, як прямий вислів оцінки, вплив на читача, і налаштовують реципієнта на певне сприймання повідомлення» [3, с. 162].

Серед сталих словесних комплексів (далі – ССК), що вживаються в заголовках, виділяємо фразеологізми, афористичні цитати з джерел світового культурно-комунікативного простору, назви літературних творів, художніх фільмів та ін. Ведучи мову про okazіональне використання фразеологізму, Н. Гольцова зазначає: «У процесі використання фразеологічної одиниці можуть піддаватися різним трансформаціям, що сприяє оновленню фразеологізмів. Усі різновиди трансформації (структурні та семантичні) відбуваються в умовах певного контексту і є суто індивідуальними. У цьому випадку ми й говоримо про okazіональне використання фразеологізму» [2, с. 84]. Таким чином, можемо вести мову про okazіональне використання сталих одиниць взагалі, суть якого полягає у їхніх структурних та семантичних трансформаціях.

Оказіональна трансформація цих одиниць відбувається у кілька способів. Перший спосіб – це okazіональна експлікація. Відповідно до авторської інтенції відбувається доповнення ССК певним лексико-семантичним компонентом. Серед таких доповнень можна виділити: а) атрибутивне експлікування (поширення означенням): *Кучма знову підклав депутатам мажоритарну свиню* (УП, 09.06.01), *НУ-НС дав ввічливо-стриманого відкоша Тимошенко* (ІБ, 19.03.10), *«перевів» газові «стрілки»* (УП, 27.11.06), *перевів паспортні «стрілки»* (УП, 20.08.07), *азаровська копійка мільйон береже* (ВЗ, 30.06.11), *вибухове попередження* (ЛП, 12.06.10), *шкільні бої без правил* (ЛП, 04.11.08); б) об'єктне експлікування (поширення додатком): *друге прищестя Вадима Рабиновича* (УП, 02.02.01), *кнут і пряник Москви* (УП, 25.12.00), *«Осінній марафон» Мороза* (УП, 12.12.00), *настільна книга оперативника* (ЛП, 11.01.11).

Можлива й комбінована експлікація: *Друге приїстєтя Кучми в Інтернет* (УП, 13.12.00). Експлікація може виконувати не смислово, а підсилювальну роль: *підставимо двадцять другу цюку?* (УП, 19.10.07).

Другий спосіб – це оказіональна субституція, коли відбувається заміна певного лексичного компонента. Такі явища М. Москвіна вважає парафразом – лексичним оновленням стійкого словесного комплексу [5, с. 20]. Цей спосіб досить активно творить оказіоналізми на базі ССК: *Свято на чужій вулиці* (УП, 06.06.01), *Гавриш наступив на горло... пісні «гаранта»* (УП, 22.06.01), *Ім'я їм... «Регіони»* (УП, 30.10.01), *Не такий страшний стрес, як його малюють* (УП, 08.11.01), *Скажи мені, який твій Рух, і я скажу, хто ти* (УП, 12.07.01), *Війна – хатинам, мир – палацам* (УП, 25.06.01), *Ющенко і сім гномів* (УП, 08.10.01), *5 горішків для комуністів* (УП, 16.05.01), *Вечори на хуторі близ Таращі* (УП, 15.12.00), *Еліти і суспільство в Україні – над прірвою у житті...* (ІБ, 26.12.09), *Трави не винні* (Д, 20.05.11), *Кошмар на вулиці Більшовицькій* (УП, 12.11.01), *На цвинтарі розстріляних ілюзій уже немає місця для наметів* (УП, 25.06.01), *Пане Долганов! Ви не праві!* (УП, 11.09.01), *Замковенко, ти не правий* (УП, 28.03.01), *Євангеліє від Миколи Азарова* (УП, 29.08.01), *Перекуємо мечі у... слова* (УП, 21.08.01), *Велика китайська вода* (ЛП, 25.06.11), *Ці руки нічого не брали...* (ЛП, 18.09.08), *Суд і міло* (ЛП, 02.10.08), *«Фесту» закон не писаний?* (ЛП, 25.11.10), *«Тайський» бордель* (ЛП, 06.08.09), *Тріска у своєму оці* (ЛП, 27.05.10). Така заміна одного з лексичних компонентів сталої структури дозволяє досить легко вплести оказіональний складник до загальної смислової, образної та інтенційної канви заголовка.

Досліджуючи оказіональні фраземи, Ж. Колоїз констатувала, що «дериваційною базою подібних оказіональних утворень є дві одиниці – узуальна фразема та узуальна лексема (синтаксема); остання, перебуваючи в певних парадигматичних відношеннях із компонентом (компонентами) першої, накладається на нього (їх), поступово витісняючи і займаючи його (їх) місце» [4, с. 183].

Оказіональна субституція може здійснюватися не тільки лексичним, а й словотвірним шляхом, коли до компонента (частіше залежного) додається дериваційна морфема-модифікатор: *мовчання телезглят* (УП, 22.04.11), *кредит недовіри* (УП, 07.02.01), *ненаукова фантастика* (УП, 01.06.01), *нерасове вбивство* (ЛП, 22.01.09).

Окремо варто згадати про одночасне включення двох протиставлених (антонімічних) варіантів (і узуального компонента ССК, і оказіонального): *Друзі мої, чудовий/жахливий наш союз!* (УП, 17.10.01).

Таким чином, оказіональна деривація щодо сталих висловів, детермінована потребою задоволення авторських інтенцій, знаходить свій вияв у двох варіантах: по-перше, це – ситуативно зумовлена трансформація плану вираження; по-друге, при незмінності плану вираження перетворення стосуються тільки плану змісту.

Література:

1. Алманова О. Функціональні та комунікативно-прагматичні особливості висловлювання-інтерогатива як заголовка масмедійного тексту / О. Алманова // Філологічні науки. Збірник наукових праць. – Полтава, 2011. – № 1 (7). – С. 99–105.
2. Гольцова Н. Г. Оказіональність слова и окказіональність фразеологізма / Н. Г. Гольцова // Русский язык в школе. – 1993. – № 3. – С. 81–86.
3. Калякіна О. О. Комунікативно-стилістична модифікація фразем у заголовках української преси кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Калякіна Олександра Олександрівна. – К., 2008. – 261 с.
4. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація: [монографія] / Жанна Василівна Колоїз. – К.: Акцент, 2007. – 310 с.
5. Москвіна М. А. Лексико-фразеологіческие инновации в публицистике конца ХХ – начала ХХІ века: семантика, стилистика, прагматика: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / М. А. Москвіна. – Волгоград, 2008. – 25 с.
6. Скиба Н. Г. Активні фразеотворчі процеси в українській публіцистичній і художній прозі кінця ХХ – початку ХХІ століть: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» [Електронний ресурс] / Н. Г. Скиба. – К., 2005. – 18 с. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2005/05sngkps.zip>
7. Стоянова Е. Гапакс зйремонен или трансформации фразеологических единиц в СМИ (на материале фразеологизмов с компонентом «глаз») // Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков. Вып. пятый. – Шумен: Университетско издателство «Епископ Константин Преславски», 2007. – С. 226–245.
8. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. М. Турчак. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.
9. Шаповал О. В. Комунікативно-стильові параметри вторинної номінації в газетно-журнальній публіцистиці 80-90-х років ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Шаповал. – Дніпропетровськ, 2003. – 19 с.

Умовні скорочення:

УП – <http://www.pravda.com.ua/news>
 ЛП – <http://www.lvivpost.net>
 Д – <http://www.day.kiev.ua/>
 І-Р – <http://rep-ua.com/>
 ІБ – <http://otherside.com.ua/journal/show.php>
 ВЗ – <http://www.wz.lviv.ua>
 ССК – сталий словесний комплекс
 ОФО – оказіональна фразеологічна одиниця
 ФО – фразеологічна одиниця

УДК 811'111'161'2

О. О. Борисов,

Чернігівський Національний Педагогічний Університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ У БРИТАНСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ ЕЛЕКТРОННОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ МЕДІА-СЕРЕДОВИЩІ

Стаття присвячена дослідженню британських та українських листів до редакції в межах публіцистичного медіа-простору. Виокремлено різні види таких листів, а також встановлено ізоморфні та аломорфні риси їх структурного, змістового та функціонального аспектів.

Ключові слова: медіа-середовище, лист до редакції, лист-відгук, лист-запитання, лист-зізнання.